

Peter Svetina

SSKJ, POEZIJA IN ČRKA D

Nekaj (jezikovnih) opažanj na pesniško zbirko *Daljave* Iva Stropnika

1. (uvod)

Za *Zlatimi metulji* (1983/84), *Podtalnico* (1991), *Redčeno konjenico* (1991), *Skrivalnico v očesu* (1993), *Lastnimi imeni mojega doma* (1997) in *Rosa ni pozabila name* (1997) so letos maja izšle *Daljave* kot sedma Stropnikova pesniška zbirka.

V pričujočem razmišljanju sem se odločil pomuditi ob avtorjevem odnosu do slovenskega (knjižnega) jezika in njegovega slovarja (SSKJ) – taka odločitev se mi je zdela sama po sebi umevna.

Že zunanja podoba zbirke *Daljave*, podnaslovljena *Slovarjenje melanholije in radoživosti II* (prvi del je zbirka *Rosa ni pozabila name*), namreč kliče v spomin podobo Slovarja slovenskega knjižnega jezika: rjave platnice s temnejšim usnjenim hrbtom, zlate naslovne črke, zaporedna številčna označba knjige (II) in v spodnjem desnem kotu črka (D) naslovov pesmi (začetna črka slovarskega gesla). Tudi pesmi so oblikovane kot geselski članki v slovarju: debelo tiskanemu naslovu (geselski iztočnici z oznako jakostnega naglasa) sledi pesem (slovarska razlaga).

Da je avtor po študiju slovenist in da ga zanimajo jezikovna vprašanja, je razvidno tudi iz jezikoslovne terminologije, ki jo večkrat uporablja (zobnojezični glasek, zaporniški glas ipd.), iz naslovov in tematike pesmi (**Človeški glas** in ciklus **Feminina** še v *Podtalnici*; **Jezik** v *Skrivalnici v očesu*; ciklus **Pesmi o jeziku** v *Lastnih imenih mojega doma* ipd.) in iz navezave na izročilo slovenskega jezika in literature (ciklus **Brižinke** v *Podtalnici* asociira na prvi ohranjeni zapis slovenskega jezika, Brižinske spomenike; **Bonomo, moje večno rojstvo** v *Lastnih imenih mojega doma* – v tej pesmi stopa avtor v dialog med drugim tudi z učenim tržaškim škofom Bonomom, Trubarjevim učiteljem; v pesmi **déjevci** iz najnovejše zbirke gre za pesniški dialog s številnimi slovenskimi pesniki, katerih priimki se začenjajo na d: Dalmatin, Debeljak, Dekleva, Delak, Destovnik-Kajuh, Detela, Damascen Dev, Duša ipd.).

II. (o kitični in pesemski obliki)

V pričujoči zbirki se je avtor odločil oblikovati pesmi v prozi. Zanimivo je, da tu in tam avtorjev zapis spominja na zapisovanje pesmi v starejši slovenski poeziji, kjer so pesem radi zapisovali linearno, kitice so bile ločene z odstavki. Pesem **december**¹⁰ je zapisana v štirih odstavkih, s pomočjo klavzul (ki sem jih v spodnjem citatu označil krepko), pa bi lahko razbrali eno od Stropnikovih aktualizacij sonetne forme iz prejšnjih zbirk (npr. **Geometrijsko telo** ali **Bliža se praznik** v *Skrivalnici v očesu*), in sicer gre za naslednjo razporeditev (svobodnih) verzov: 4 + 2 + 4 + 4 (v pričujoči pesmi je razpored rim **AbbA xc cddy effe**):

Saj se je tudi Tebi, čujéčna kri, najlepše zgodilo v zbrani tišini. Ranjena divjad ždi v naši bližini, otrok prvič sánja, ljuba ženskost spi.

Zaspi, zaspi... in zbudi se življenje! Vseh tvojih oblik se moram dotakniti!

In ko bom najbolj sam, se bova znala tiho poljubiti. Glasnost mine z leti, a vsaj sto let še morava živeti, da prehodiva Deželo človeka od glave do stopala.

Človek je dolg in nepotešeno čuden. Dolžan je streči tihemu hrepenenju in čudi se glasnemu življenju – v sredotežnem krogu buden.

III. (o besedišču)

Že iz oznake na naslovnici (D; tudi naslov pesniške zbirke se začne na d – *Daljave*) je razvidno, da se je avtor osredinil na besede, ki se začenjajo s to črko; postavil jih je za naslove (geselske iztočnice) svojim pesmim (**dà, daljnogled, decêmbër, delávnica** itd.).

V prvi pesmi, naslovljeni z **d** in nadnaslovljeni s Črni log in rdeča voda (usodna pesem), je zapisal:

d Dobrodušna pismenka D na začetku vseh dobrih besed v daljavi ... Zobnojezični glasek za dišave otroštva, za preigrano darežljivo deželo pod nebom in soncem! Danes jo iščem z lovskim daljnogledom; drugačna je, manj prostorna, brez preprostih kotkov domišljije, in povsem drugje, kot smo jo poselili vaški dečki iz naše čarne džungle.

V nadaljevanju pesmi avtor »dejevske besede« večkrat našteva drugo za drugo:

in v tej domači zavesti je odkrit mlečni slovar, iz katerega odsesaš v svet

dežja, drobtin, divjosti, dreves in drugih dejevskih besed. /.../ V tej hiši sem prvič slišal besede: darilo, duša, dnina; v tej hiši sem izvedel za deset božjih zapovedi; tista hiša je imela dimnik in dim, divan in duri, dvorišče, drobnico, divjad; namesto drobovja pa drevo, deželo in domovino.

Seveda ni naključje, da se v pesmi skoraj četrtina začenja s črko d.

Avtorjev slovar vsebuje poleg že omenjenih številnih »dejevskih« besed tudi narečne izraze (šepih), izraze, ki jih SSKJ klasificira s ‚pesniško‘ (dalja), z ‚nizko‘ (drek) ipd., precej je novotvorb, ki jih avtor zлага po znanih mu besedotvornih pravilih oziroma redko rabljenih besed (budnež, zašumela (prid.), bezgovje, razsušeno (prid.), potičnem, vsečasna, cviljevke ipd.).

Številne so tudi nevsakdanje (za pesniški jezik kajpak značilne) besedne zveze (prelomljena reka, dušna klet, jermeni morja ipd.), ki včasih preraščajo že kar v frazeme (mlečni slovar).

IV. (o metrumu in ritmu)

Zdi se, da je ritmizacija pesmi v najnovejši pesniški zbirki izrazitejša kot v prejšnjih. Zgodi se, da zapiše avtor metrično popolnoma urejen odstavek (ekvivalent kitice), recimo v pesmi z naslovom **da**:

Da, da, lep je ta komet. In zmeraj da! je lep ta svet: kamnit, leden, krvav, repat; ni mu kraja in je mlad.

Gre pravzaprav za linearno zapisano štirivrstičnico, pisano v trohejskem sedmercu (drugi in tretji verz imata anakruzo; morda bi ju lahko označili tudi kot jambaska osmerca) z rimami AABB: komet – svet, repat – mlad.

Večkrat gre tudi za besedilo, pisano v nepopolno realizirani trizložni metri, npr. v **delavnici**¹⁰ (amfibrahoidnost):

Poklanjam ti govorico pomladnih kostanjev; legel sem v krošnjati rdeči grózd, ti pa zaplavaj čez moje roke.

Oblačiš me v zvoke trav poležanih; nevidne oči govorijo, delal bi greh, če bi zdaj trave kosil.

V. (o zvočnosti)

Izrazita značilnost Stropnikovih pesmi je tudi njihova zvočnost. Že v nadnaslovu Bajanje o ljubezni in drugih krajih se pojavita dve aliteraciji (**bajanje – ljubezni, drugih – krajih**).

Sledeči odlomek, pri katerem se bom pomudil, je zaključnih pet odstavkov uvodne pesmi, naslovljene z **d**:

O dnevi in dežele samotnih besed in norih pesmi! Puste dežele, sivi dežniki, mrzli decembri...

Študent slovenistike je odšel na vinski grog, na vampe, na pelinkovec, na rumovo sladico, k ljubi v noč... in se ni več vrnil k legalnosti slovenske besede.

Daljava lepih iluzij. Oddaljenost od rim. Narobe stanca. Krošnji veter v ustih.

Nočni radijski budnež streže z džezom. Na štedilniku bosanska džezva bruha rjavo brozgo.

Pozdravljena, daljava, posestrima večerne zbranosti in jutranje bližnosti!

Elementov, ki ustvarjajo zvočno podobo besedila, je v pričujočem odlomku mnogo. Naj omenim le najznamenitejše zvočne stike:

– asonanca: **dnevi** – **pesmi** – **decembri**, **samotnih** – **norih**, **grog** – **noč** – **oddaljenost**, **daljava** – **stanca**, **iluzij** – **rim** itd.;

– aliteracija: **več** – **vrnil**, **džezom** – **džezva**, **bruha** – **brozgo**, **pozdravljena** – **zbranosti** itn.;

– zvočno slikanje: številni sičniki in šumevci (Nočni radijski budnež streže z džezom. Na štedilniku bosanska džezva bruha rjavo brozgo.) itn.

Da mnogokrat uporablja tudi rimo, sem že omenil (npr. **komet** – **svet**, **repat** – **mlad** v pesmi **dà** ipd.).

VI. (zaključek)

Bralec bo moral zbirko seveda podrobneje raziskati sam. S pričujočim razmišljanjem sem skušal opozoriti le, da gre (morda še posebej pri pričujoči zbirki) za svojevrstno poezijo, ki se navdihuje (tudi) ob Slovarju slovenskega knjižnega jezika, stopa v dialog z jezikovno tradicijo in sočasnostjo in je tudi sama dodobra usmerjena v raziskovanje jezikovnih (jezikoslovnih) kategorij.

Ob koncu bi rad zapisal še dve opazki.

Prva je kritiške narave (čeprav razmišljanje noče biti usmerjeno v to področje). Stropnik je v pričujočo zbirko uvrstil poleg oblikovno in stilno enotnih prvih štirih razdelkov (Sneg in toplota, Decembrski deček, Delavnica melanholije, d.o.o. in Demonski večeri), ki sem se jim večinoma posvečal v članku, tudi dnevnik (Džungla) in dodatek 32 pesmi iz prejšnjih pesniških zbirk (čeprav sta zadnji dve izšli šele nedavno, lani). Po eni strani je taka

odločitev bralcu dobrodošla, saj lahko dobi vpogled v Stropnikov pesniški razvoj (razvoj verza, uporabo jezikovnih sredstev itn.), po svoje pa je moteča, ker zmoti enovitost in daje vtis prenakopičenosti (morda je pri kakšni pesmi zaslutiti tudi preobilno rabo jezikovnih sredstev).

Druga je anekdotična. V knjižnici oddelka za slavistiko je kramljanje pri-sotnih nekoč nanese na enega od Prešernovih nagrajencev za literaturo in na težavno berljivost njegovih del. Dama v klobuku, tudi sama znana slovenska pesnica, je celo reč pokomentirala takole: »To je treba brati počasi, veste. Tako, po žličkah. Saj tudi medu ne moreš jesti s ta veliko žlico.« Zdi se, da so tudi Stropnikove pesmi v pričujoči zbirki te vrste.

(September 1998)